

Asia: VN/335/2019-OM-118

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Luontopaneeli kiittää oikeusministeriötä lausuntopyynnöstä koskien vesilain muuttamista. Luontopaneeli pitää hyvänä ja erittäin tarpeellisena esitettyä muutosta, jonka avulla kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun liittäminen lainvoiman saaneeseen vesivoimalaitoksen lupaan olisi nykyistä helpompaa. Uudistuksessa olisi vesiluonnon turvaamisnäkökulman vuoksi hyvä ottaa ensisijaiseksi lähtökohdaksi ohitusuoman tai kalatien rakentaminen ja kalatalousmaksun tulisi olla vaihtoehtona vain, mikäli kalatalousvelvoitteen määrittäminen ei ole mahdollista.

Luontopaneeli on jo aiemmassa lausunnossaan (31.5.2023) tuonut esiin, että lähtökohtaisesti kaikkiin olemassa oleviin vesivoimalaitoksiin tulisi velvoittaa rakennettavaksi ohitusuomat tai kalatiet vaelluskalojen nousun mahdollistamiseksi ja kaloille ja muille vesieliöille tulisi taata esteetön kulku vuoden ympäri. Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu vahinkoa kalakannoille tai kalastukselle, hankkeesta vastaava olisi velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousvelvoite) taikka määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu).

Lainmuutosta valmistellut työryhmä esitti aiemmin myös nollavelvoitelaitoksia koskevien erityisten lunastus- ja korvauserusteiden lisäämistä vesilakiin, mikä olisi helpottanut vähämerkityksellisten voimaloiden lunastusta. Luontopaneeli pitää valitettavana, että esityksestä on jatkovalmistelussa luovuttu. Vähäisen merkityksen omaavan vesivoimalaitoksen lunastamisen valtiolle vaelluskalakantojen elinolosuhteiden ja vaellusyhteyden turvaamiseksi helpottaisi oleellisesti vaelluskalojen nousua estävien patojen purkamista. Tämä voisi auttaa merkittävästikin Suomen vaelluskalakantojen elpymistä.

Luontopaneelin haluaa kiinnittää huomion esityksessä mukana olevaan luvanhaltijalle koituvien kustannusten kohtuuttomuuden arviointiin. Luvanhaltija on hyötynyt nollavelvoitteistaan jo koko laitoksen toiminnan ajan toisin kuin toimijat, joille on jo alun perin määrätty kalatalousvelvoite.

Tämän vuoksi ei ole tarpeen kohtuullistaa velvoitetta ja aiheuttaja maksaa -periaatteen vastaisesti laittaa veronmaksajat maksamaan luonnon monimuotoisuudelle aiheutettavien haittojen torjuntakustannukset. Kuten HE:ssäkin todetaan, nollavelvoitelaitokset ovat tyypillisesti energiantuotannon kannalta vähämerkityksellisiä, minkä vuoksi ei voi katsoa olevan syytä antaa tällaisten laitosten jatkaa ekosysteemien ja vaelluskalakantojen heikentämistä. Tällaisista laitoksista tulisi pyrkiä pääsemään kokonaan eroon ja parempi vaihtoehto olisi alkuperäisen suunnitelman mukaisesti myöntää valtiolle oikeus lunastaa tällaiset laitokset, mikäli kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää ei voida pitää kohtuullisena luvanhaltijalle. Nyt tilanne jää kestäättömäksi.

Luontopaneeli yhtyy Luonnonvarakeskuksen lausumaan siitä, miten lupien järjestelmällinen uudelleentarkastaminen Ruotsin mallin mukaan – eli keskittyen toiminnallisuuteen, suunnitteluun ja seurantaan – voisi olla myös Suomessa toimiva ratkaisu vesivoimalaitosten ekologisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten hallintaan.

Lakimuutos on osa komission virallisen huomautuksen (3.10.2024) aikaansaamia toimenpiteitä. Kuten Luonnonvarakeskus, Luontopaneelikin korostaa sitä, että ehdotettu muutos ei vastaa täysimääräisesti sitä, mitä komissio Suomelta edellytti. Vaikka ehdotetut muutokset ovatkin pääosin myönteisiä, uudistamista ei tule jättää tähän, vaan vesilainsäädännön työstämistä tulee jatkaa sitä kohti, että suomalainen vesioikeus turvaisi myös vesiekosysteemit ja niiden toimivuuden, vaelluskalojen elinolosuhteet mukaan lukien. Vesioikeuden kehittämisessä olisi huomioitava, että myöskään nykyiset velvoitteet eivät välttämättä vastaa laitosten aiheuttamaan todelliseen vahinkoon.

Luontopaneelin lausunnon ovat laatineet Heikki Mykrä, Tiina Paloniitty, Minna Pappila ja Outi Silfverberg.

Silfverberg Outi
Suomen Luontopaneeli